

NORBERT CORNELISSEN

Een van de meest "Gentse" figuren in de 19e eeuw was een Antwerpenaar. Over deze boeiende persoonlijkheid laten wij hier een artikel volgen dat Pierre Kluykens 30 jaar geleden schreef.

En we doen dat omdat het op 31 juli 150 jaar geleden zal zijn dat Norbert Cornelissen stierf.

Wij vertalen uit het Messenger des Sciences historiques van 1849: "De Nestor van onze schrijvers, de aangename en spirituele Cornelissen, is op 1 augustus jl. te Gent overleden, in de ouderdom van 82 jaar. Hij werd te Antwerpen in 1767 geboren. Hij was een trouwe medewerker van ons tijdschrift dat hij in 1823 hielp stichten, en wij treuren om zijn heengaan. In een volgende aflevering zullen wij zijn volledige levensbeschrijving geven, zo mogelijk met een portret van de afluivige".

Het was kort, bondig, banaal en in elk geval bitter weinig als doodsbericht voor iemand die jarenlang de redactie van het Messenger belangwekkende artikels had bezorgd. De Redactie sloeg ten andere haar belofte van een uitvoerige biografie in de lucht, want het duurde zo maar eventjes 33 jaar vooraleer in het Messenger van 1882, onder de pen van Louis Hymans, een omstandige levensbeschrijving van Egide-Norbert Cornelissen verscheen, die ten andere zekere onnauwkeurigheden in de tekst van 1849 rechtzette. Het doorgaans zo betrouwbare Messenger had zich nu eenmaal deerlijk vergist wanneer het zo lakoniek het overlijden van een van zijn stichters en trouwe dienaars aankondigde.

Cornelissen was nl. geen 82 jaar oud wanneer hij op 31 juli en niet op 1 augustus 1849 overleed, want hij werd te Antwerpen geboren, niet in 1767, maar nu juist twee eeuwen geleden op 12 juli 1769, hetzelfde jaar als Napoleon en als Lieven Bauwens.

Zulks wordt ons bevestigd door de documenten van de burgerlijke stand en ook door de tekst die aangebracht werd op het grafmonument dat men Cornelissen in de Augustijnerkerk te Gent oprichtte.

Zelden heeft iemand in de geschiedenis van Gent, buiten de officiële gezagdragers, een zo diepgaande invloed, vooral dan op cultureel en artistiek vlak, uitgeoefend als Norbert Cornelissen, een all-round-man, net als zijn tijdgenoot en vriend Karel van Hulthem.

Men mag zonder enige overdrijving beweren dat gedurende een halve eeuw geen enkele plechtigheid, geen enkel feest, geen enkele prijsuitdeling, stoet, manifestatie, zelfs geen enkele culturele activiteit plaatsvond, zonder dat Cornelissen bij de inrichters, de feestredenaars of achter de schermen optrad. Hij heeft oneindig veel gepresteerd in het domein van kunsten, letteren, weten-

schap, oneindig veel redevoeringen afgestoken, oneindig veel geschreven, oneindig veel gedaan voor zijn stad, maar van dit alles is er weinig overgebleven, in die zin dat niets werd samengebundeld of in boekvorm verscheen, en dat men een na een de geschiedenis van ontelbare maatschappijen en instellingen, de kranten en tijdschriften zou moeten uitpluizen om deze reusachtige productie en activiteit te reconstrueren.

Hij die het tot een zo ver gevorderde leeftijd bracht, heeft nooit de onontbeerlijke uurtjes van rust en verpozing gekend die hem hadden toegelaten dit oeuvre te bundelen of althans het beste ervan in boekvorm voor tijdgenoten te laten verschijnen en voor het nageslacht te bewaren.

Zoals een Lieven Bauwens, een Karel Van Hulthem, mogen wij een Norbert Cornelissen niet bekijken met de ogen van onze tijd en niet beoordelen naar de maatstaven van de tweede helft van de XXe eeuw.

Er is sedert 1769 en zelfs sedert 1849 zoveel veranderd op sociaal en politiek vlak, op gebied van begrippen als vaderlandsliefde, maatschappij, dat het totaal onmogelijk en onrechtvaardig zou zijn op mensen uit die tijd onze hedendaagse beoordelingscriteria toe te passen.

Cornelissen was 5 jaar oud toen Lodewijk XV stierf, 11 wanneer Maria-Theresia overleed, hij kende alle mogelijke politieke regimes, het Oostenrijkse, het Franse, het Hollandse, het Belgische, met tussenin nog een paar intermezzo's als de Brabantse Omwenteling. Wanneer Cornelissen nog duivels actief, op 80 jarige ouderdom overleed, was de toekomstige Leopold II, koning der Belgen, reeds een jongeling van 14 jaar!

Ja, in die tijd kende men geen stoom, of sexbommen, geen Spoutniks of Apollo's, maar wereld en maatschappij ondergingen niettemin een zeer snelle wijziging en niets is zo totaal verschillend van de maatschappij van vóór 1789 als deze die tot stand kwam onmiddellijk na de Franse Omwenteling.

Norbert Cornelissen heeft al die periodes gekend, al de verschillende politieke regimes gediend, is onder alle bewinden die elkaar opvolgden, even actief gebleven, maar bovenal is hij in al die jaren even populair kunnen blijven. Hij heeft achtereenvolgens de Marseillaise, het Wilhelmuslied en de Brabançonne gezongen, Napoleon, Willem I en Leopold I trouw gediend en niemand heeft het hem in die jaren verweten omdat hij in alles en overal de belangen van zijn stad en van zijn stadsgenoten heeft behartigd.

Wanneer wij schrijven "zijn stad" is het niet Antwerpen waar hij geboren werd maar Gent waar zijn veelzijdige gaven tot uiting kwamen; hij heeft twaalf ambachten zonder enig ongeluk uitgeoefend!

Wanneer iemand tachtig wordt kunnen de mensen zich moeilijk inbeelden dat die grijsaard ook eens jong is geweest, bezielde met allerhande revolutionaire gedachten en idealen, dat hij die men viert en huldigt om zovele jaren dienst, lidmaatschap of voorzitterschap, een onstuimige volbloed was en dat degene die men naar zijn laatste rustplaats brengt eens in zijn jeugd een symbool van dynamisme en van enthousiasme was.

Cornelissen is die volbloed geweest en hij is het zeer lang gebleven. Zijn redevoeringen als zestiger en als kranige zeventiger zinderen nog steeds van geestdrift zoals in zijn jeugdijaren.

Antwerpen had hij vroeg verlaten om ergens in de Kempen zijn eerste school-onderricht te ontvangen. Hij is als knaap verstandig, nerveus, loopt met de kop vol nieuwe gedachten die nog officieel uit den boze zijn maar die men heimelijk, ten tijde van Jozef II, in de intellectuele middens verspreidt en grondig leest en verslindt.

De Universiteit van Leuven telt hem dra bij haar studenten ingeschreven in de Faculteit Wijsbegeerte.

Wanneer de Brabantse Omwenteling losbreekt, is onze filosoof in de dop, dan ook, in zijn jeugdig enthousiasme, een van de allereersten om het kamp van de Omwenteling te vervoegen en als soldaat dienst te nemen in het leger van Vander Mersch.

De onenigheid van de leiders van de opstand en de uiteindelijke nederlaag van deze Brabantse Omwenteling in dewelke hij zoveel hoop en vertrouwen had gesteld, waren voor Cornelissen een bittere ontgoocheling.

Heeft deze hem aangezet filosofie en utopie voorlopig de rug toe te keren en einde 1790 een plaats van boekhouder in een handelsbedrijf te aanvaarden? Het baantje blijft hem in elk geval niet lang boeien, hij dient ontslag in en trekt in april 1792 naar Italië: het is er alles behalve pluis, vooral te Rome waar hij een tijdlang verblijft en getuige wordt van de moord op de Franse afgevaardigde Hugou de Bassville. Cornelissen die het ergste vreest en geenszins geneigd is zijn leven te wagen voor andermans ruzie en twisten, vlucht naar Noord Italië, geraakt er in een lastig parket, wordt uit Genua verdreven en keert nogal beteuterd naar België terug, dat inmiddels het nogal ongewenst bezoek heeft ontvangen van de legers van de Franse Republiek.

Cornelissen die Frans en Nederlands machtig is, zich in beide talen (en ook in het Italiaans) perfect uitdrukt en vlot schrijft wordt vertaler in de afdeling Openbaar Onderwijs te Brussel waar men gelukkig na enkele weken inziet dat die 25-jarige jongeling meer waard is dan godganse dagen administratieve omzendbrieven, verordeningen en reglementen te vertalen.

Zijn oversten sturen hem naar de Ecole Normale te Parijs samen met twee andere jongens die het ver zouden brengen in het leven, Rouppe die later burgemeester van Brussel werd en Van Meenen die wij enkele jaren nadien zouden aantreffen op het Nationaal Congres en als voorzitter van het Hof van Cassatie. Met wat meer ambitie zou Cornelissen het ongetwijfeld even ver hebben gebracht, doch hij was te fantast, te weetgierig, te bemoelial om zich lange tijd exclusief op hetzelfde toe te leggen.

Hij bleef een zestal maanden in de Franse hoofdstad, keerde naar België terug waar hij bestuurchef in de afdeling Openbaar Onderwijs werd. Enkele maanden later treffen wij hem aan in de waardigheid van secretaris-generaal van het

pasgestichte Nyledepartement, in 1797 te Tienen als commissaris van de uitvoerende macht, post die hij opgeeft om privé-secretaris te worden van een oud-professor in kerkelijk recht van de Leuvense Alma Mater, inmiddels Fransman genaturaliseerd en Minister van Justitie van de Republiek geworden!

In de Franse hoofdstad komt Cornelissen in contact met tal van landgenoten, o.a. met Karel van Hulthem en Van Toers die op dat ogenblik weinig gelukkige dagen slijten in de Temple, als gijzelaars.

Opnieuw is Egidius Norbertus zijn baantje en het Parijse leven beu en voelt hij er tevens weinig voor om zich definitief in Antwerpen te gaan vestigen. Hij geeft misschien onder invloed van Van Hulthem, de voorkeur aan Gent waar hij in 1799 arriveert en er juist geteld een halve eeuw zal blijven.

De Gentse Universiteit waar hij een aanzienlijke rol speelde, de Maatschappij voor Schone Kunsten, de Kruidtuin, de letterkundige en artistieke kringen, het toneelleven hebben hem oneindig veel te danken. De stad Gent is hem in al die soms zo uiteenlopende domeinen, veel verschuldigd, maar te Gent wordt men niet populair, zelfs wanneer men zeer verstandig en zeer actief is, indien men nooit een glimlach op de lippen heeft.

Cornelissen was verstandig, actief, hij was ook een joviale kerel die van het leven met volle teugen genoot, die graag een mop tapte, een poets bakte, voor geen galgenhumor terugschrok en in alle omstandigheden een onverbeterlijke humorist bleef aan wie men veel vergaf.

Wie had zich in die jaren, in gans Europa, kunnen veroorloven zijn vingers in de snuifdoos te gaan roeren van Napoleon, wanneer deze ze bij een plechtigheid bovenhaalde? Dat mocht alleen een Norbert Cornelissen en Napoleon bleef geen andere oplossing over dan eens hartelijk om de poets te lachen.

Wie had met zoveel sarcasme over een afgestorven raadsheer durven schrijven?

Hier ligt de conseiller Lebegge, er valt niets anders van te zegge. Met of zonder handtekening, men wist te Gent dat het enkel kon uitgaan van Cornelissen, de man over wie zeker iets en zelfs veel te zeggen is...

Zich zelf blijven welke ook de omstandigheden mochten zijn in de welke men moet leven en handelen: dit is, indien niet de leus, dan toch de gedragslijn geweest van Norbert Cornelissen, de man en dienaar van alle politieke regimes die elkander in galop in die bewogen tijd opvolgden, en ondanks alles de meest zelfstandige in elk geval de meest originele figuur van het toenmalige Gent.

Hij hoefde niet eens zijn naam onderaan een artikel of een mop te plaatsen: iedereen te Gent wist onmiddellijk dat het uit zijn pen of zijn koker kwam.

Wanneer Keizer Napoleon, in 1810, voor de tweede maal een bezoek brengt aan Gent, hangt de stad vol wimpels en opschriften die de lof verkondigen van de roemrijke generaal die zoveel overwinningen op de Verbondenen heeft behaald. Enkele uren vóór de intrede van Napoleon en Marie-Louise doen de

politieke commissarissen die voor de stipte naleving van de bevelen en protocol instaan, een laatste inspectietochtje en plots houden zij halt voor het Klein Vleeshuis op de hoek van Korte Dagsteeg en Vogelmarkt. Het opschrift op de gevel van het gebouw aangebracht, lijkt hen verdacht en dubbelzinnig: het kan zowel een belediging als een compliment zijn, en in een bezet gebied, is het minste teken van humor een verdoken aanval tegen de bezetter. "Les petits bouchers de Gand à Napoléon le Grand" luidt het opschrift, Senu stricto kan het natuurlijk betekenen: "de kleine vleeshouwers van Gent aan Napoleon de Grote", maar het kan ook beduiden - alles hangt af van de bedoeling van de opsteller -: "de kleine beenhouwers van Gent aan Napoleon de grote beenhouwer, alias afslachter van het mensdom".

Zekerheidshalve wordt de politie erbij geroepen om het verdacht opschrift weg te nemen. Men heeft er toen hartelijk om gelachen, en geen Gentenaar die toen niet geweten heeft en ook geen ambtenaar van de Franse administratie, dat die tekst enkel kon worden opgesteld door de spirituele en guitige Norbert Cornelissen, maar niemand die een pink had durven verroeren om de auteur enige last te berokkenen: de populaire Norbert was taboe!

Het was ten andere zijn proefstuk niet in het genre. Bij het eerste bezoek van Bonaparte, toen nog eerste Consul, aan Gent in 1803, had Karel van Hulthem, in opdracht van de overheden, zorgvuldig in Latijnse auteurs, een aantal teksten uitgekozen die, toegepast op Napoleon, op allegorische wijze de heldendaden van de jeugdige generaal bezongen en die men in mooie letters op allerhande triomfbogen en spandoeken had overgeschreven.

Napoleon luisterde verveeld naar de uitleg die van Hulthem hem over al deze sibilijnse opschriften gaf en zegde hem op een bepaald ogenblik, om van de zagerij af te zijn: "Zeer mooi van Hulthem, laat het allemaal zwart op wit drukken en stuur het mij dan op".

Het was Norbert Cornelissen die met het drukken gelast werd. Zou de joviale kerel de gelegenheid niet te baat nemen om samen met de tekst, een giftige pijl af te schieten? En of! Een passus uit Vergilius bood hem daartoe de gelegenheid: "...Ik zie U eindelijk terug, luidde het vers, nadat Gij gedragen op verre landen en zeeën..." het "vectum" (gedragen) werd, zgd. door de schuld van het zetduiveltje een "victum" waardoor de tekst dan betekende: "Gij die ter land en ter zee werd overwonnen"!

In Parijs werd het meer dan een gewoon incident; van Hulthem trachtte zich schijnheilig (want hij was op de hoogte van de grap) uit de slag te halen door met de pen de verdachte i in een e te verbeteren, doch het mocht niet baten en alles eindigde op bevel van de Minister van Binnenlandse zaken, met een auto-da-fe: al de exemplaren van het boekje werden verbrand, op een twaalfstal na die reeds door van Hulthem waren uitgedeeld geworden. Hoevele van die tien of twaalf exemplaren zijn meer dan anderhalve eeuw tot ons geraakt? Wij bezitten een van die exemplaren met de beruchte pentrek van Van Hulthem,

zorgvuldig in onze bibliotheek, als het mooiste voorbeeld van de Tijl Uilenspiegelgeest van de sympatieke Cornelissen.

Denkt nu niet dat Cornelissen zijn dagen sleet in het moppentappen! Hij deed het graag maar hij werkte ook graag.

Het was Lieven Bauwens die hem in de administratieve carrière vaste voet deed krijgen nadat hij reeds een paar onbeduidende functies had uitgeoefend. Bauwens die in 1800 burgemeester of meier van Gent werd, had het enkel aanvaard in de hoop en in de overtuiging een einde te stellen aan allerhande misbruiken van het Frans bestuur, en om zoveel mogelijk zijn stadsgenoten in die moeilijke tijden bij te staan. Bauwens die op een nieuwe, jonge en flinke ploeg medewerkers wou rekenen, deed dan ook beroep op de naartstige Cornelissen die bureeloverste in de zgh. "police administrative" die o.m. het Openbaar Onderwijs en de Schone Kunsten behelsde, twee kolfjes naar zijn hand. Burgemeesters komen en gaan, politieke regimes sneuvelen roemrijk of roemloos, maar de Administratie, met haar hoofdletter, haar personeel, haar goede en slechte gewoonten, blijft. Norbert Cornelissen die de plaats aanvaard had om zijn vriend Bauwens een dienst te bewijzen en een handje toe te steken, zag hem na enkele maanden van het stadhuis verdwijnen en ook zijn opvolgers en het Frans en het Hollands bewind, doch hij had er inmiddels vaste wortel geschoten.

Hij werd achtereenvolgens adjunct-secretaris van de meier, leraar in de geschiedenis aan de Centrale School van het Scheldedepartement, secretaris van de Werkrechtersraad, bureeloverste van de afdeling Kunsten (met een jaarwedge van... 600 fr.).

Bij de stichting van de Gentse Universiteit door Willem I, werd de gewezen dienaar van het Frans bestuur, lid van het College van Curatoren, en in 1820, secretaris-inspecteur van onze Hogeschool, ambt dat hij tot in 1835 met even veel vlijt als talent bleef vervullen.

Hij was lid van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Letteren van Brussel, lid van het Koninklijk Instituut der Nederlanden en van tientallen plaatselijke, nationale en buitenlandse verenigingen.

Zijn administratieve loopbaan eindigde in 1836, In het Staatsblad werd zijn loopbaan een laatste maal geminuteerd: "Een koninglijk besluit van den 25 dezer (januari) verleent aan den heer Aegidius Norbertus Cornelissen, gewezen secretaris-inspecteur der hoogeschool van Gend, een pensioen van 3527 francs, voor 40 jaren 4 maanden en 2 dagen openbaren dienst, door den staet beloond". Het jaar nadien, op 16 juli 1837, brachten vier van de voornaamste Gentse maatschappijen hem tijdens een van die banketten die hij zo zeer op prijs stelde, een onvergetelijke hulde. Het waren de Maatschappij voor Schone Kunsten, de Mij voor Landbouw en Kruidkunde, de Mij St.-Cecilia en het St-Jorisgild, allen steunpilaren van het artistieke, cultureel, sociaal of ontspanningsleven te Gent, maatschappijen in dewelke Cornelissen in al die jaren de spil van alle activiteiten en initiatieven was geweest.

De gouden erepenning, werk van Karel Onghena, die hem op dat banket werd overhandigd, was de bekroning van een loopbaan die geheel in het teken had gestaan van de dienstvaardigheid en van de verheerlijking van het schone in de Kunst en in de Bloemen.

Burgemeester van Crombrugge had het in zijn tafelrede over de verdiensten van deze nederige en toegewijde dienaar van de stad: "C'est dans votre mérite personnel, dans votre caractère doux et aimable, dans les services que vous avez rendus que vous devez trouver le motif de nos sentiments envers vous: ces sentiments si purs sont ceux de la reconnaissance, d'une amitié franche et vraie".

Op zijn beurt en in drie dozijnen gelegenheidsverzen vol bombast, bracht J.F. Willems hulde aan zijn vriend Cornelissen:...

Gentsche bloemen sieren 't hair
Dat voor Gentsche kunstvlyt grysde;
Want waer leeft de kunstenaer
Wien uw pen geen eer bewysde?
Elk een roep dan, die u Kent,
Leef nog lang tot roem van Gent!

Prudens van Duyse trachtte dit gedicht in gezwollenheid te overtreffen, hetgeen op dergelijke banketten ten zeerste in de smaak viel en rijmde een paar verzen bijeen met volgende apotheose:

't Eeregoud, door dank geschonken
Mag op d'eelsten boezem pronken,
En die boezem klopp' nog lang!

De hulde was verdiend want Cornelissen was in het begin van de XIXe eeuw, "de" man geweest die in ons land en meer bepaaldelijk in het Gentse de heropstanding, herleving van kunst en letteren verwezenlijkte. Zijn volmaakte kennis van het Latijn, het Frans en het Nederlands (hij was het die J.F. Willems werk het eerst bekroonde), zijn dynamisme, zijn onmetelijke geestdrift en zijn actief optreden bij het stichten en doen floreren van zovele maatschappijen hebben oneindig veel bijgedragen tot het ontstaan van liefde tot het Schone en tot de Kunsten.

Cornelissen heeft het Gents publiek kunnen warm maken voor dat cultuurleven in al zijn aspecten: bij het inrichten van tentoonstellingen en kunstsalons, op de prijsuitdelingen van scholen en Academie, in de schoot van de Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde, van de rederijderskamers, van de gilden van zang- en toneelmaatschappijen, overal waar hij nuttig kon zijn, was hij het haantje van de toren, de noeste werker, de geprezen feestredenaar, de joviale Gentenaar die in alle middens, bij jong en oud, rijk of arm populair was. Hij bewam dat de grote Franse schilder Louis David te Gent zou exposeren, hij bewam de medewerking van de beste schilders en beeldhouwers voor de Salons van Gent, hij werkte tot de rehabilitatie van Jacob van Artevelde en tot

het plaatsen van zijn beeld in het stadhuis, hij deed door zijn stadsgenoten planten en bloemen beminnen, gaf aan onze stad de faam van de Bloemenstad tot ver buiten onze grenzen. Hij moedigde de Vlaamse Kunst aan, de Letterkunde in al haar gedaanten en hij werkte tot op zijn laatste levensdag toen hij stierf aan de gevolgen van de cholera morbus.

Pierre KLUYSKENS

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 72

Op 21 mei 1898 stelde Paul Bergmans in de rubriek "Miniaturen - Bibliotheek van de Stad Gent, Mss. 632 - XVe eeuw (rond 1469)" in het Frans een fiche op over

Miniaturen van een Vlaamse Bijbel uit de XVe eeuw

De op volgende bladzijde afgebeelde miniatuur versiert een handschrift uit de XVe eeuw dat zekere delen bevat van een Vlaamse vertaling van de bijbel en bewaard wordt in de bibliotheek van de Stad en van de Universiteit van Gent (n° 632). Het is afkomstig van de verzameling van L. van Gobbelschroy.

Het volume bevat 292 ff. stevig in-folio-papier (355 x 260 mm.) waarvan het watermerk een gotische Y voorstelt met daarboven een kruis. Men leest op v° van f.CCVI: *Ende dit boec wert begost te scriuen des derde daghes na sunte Luci, ende gheeydet op onser Vrouwen auent daer naest komende inden vasten doeme screef Dusent cc(c)c en lxxvij.* Alhoewel dit onderschrift grove uitkrabbingen ondergaan heeft, ziet men dus dat de scribent zijn werk uitgevoerd heeft in drie maanden, van de derde dag na Sint-Lucia tot aan de dag vóór het feest van de Maagd, t.t.z. van 16 december 1468 tot de 24 maart 1469.

Het handschrift is verlucht met sierletters en miniaturen. De eersten zijn uitgevoerd in vier kleuren: rood, blauw, violet en groen; de siermotieven zijn bloemen, bladeren of fabeldieren, uitgevoerd door een hand die zo vast was als elegant. De miniaturen, omkaderd door een gouden rand, zijn gemiddeld 9 cm. breed en 7 à 9 cm. hoog.

Er zijn er 39 als volgt gerangschikt: drie in de boeken van Macchabee; 35 in de Evangelien; een in de Handelingen van de Apostels en een aan het begin van de historie van de vernietiging van Jeruzalem, uittreksels van Flave Josèphe*.

Het schijnt dat, tot aan een relatief recent tijdperk, het slechts eenvoudige schetsen waren, soms voorzien van de aanduiding van kleur in waterverf, ge-